

УДК 371.3:33

Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Управління якістю підготовки фахівців як засіб контролю

В статті розкриті основні етапи процедури контролю підготовки фахівців. Кожен з визначених етапів має свої цілі, якісне виконання процедури дозволить досягти необхідних результатів. Одним з пріоритетних завдань проблеми удосконалення змісту вищої освіти на етапі адаптації України до Болонського процесу є запровадження моделі управління навчально-творчою діяльністю студентів, яка має бути реалізована відповідно до сучасних принципів педагогіки.

якість освіти, модель управління

Якість освіти - поняття складне. Воно традиційно пов'язується із змістом і формою навчального процесу, який, як правило, базується на кваліфікації та досвіді викладачів.

Сьогодні якість освіти це не лише сума знань, засвоєних людиною. У сучасному світі, де знання, технології оновлюються швидше, ніж життя одного покоління людей, слід спрямувати навчальний процес не тільки на засвоєння базових знань, але й набуття у тих, хто навчається, потреби, умінь і навичок самостійно засвоювати нові знання та інформацію протягом всього життя, і ефективно використовувати їх на практиці; вміння сприймати зміни, які стають невід'ємною рисою буття людини, готовності вчасно відмовитись від старого досвіду й норм поведінки.

З огляду на управління якістю підготовки фахівців контроль полягає у виявленні відхилень фактичних параметрів керованої системи від нормативів, що прийняті у якості критеріїв оцінки, у вимірюванні, оцінці результатів виконання програми.

Процедура контролю як функція управління якістю навчального процесу складається з трьох чітко відокремлених етапів:

1. Вироблення стандартів та критеріїв.
2. Співставлення з ними отриманих результатів.
3. Прийняття необхідних корегуючих дій.

Перший етап процедури контролю демонструє взаємозв'язок функцій контролю та планування. У якості стандарту формулюються конкретні цілі контролю, досягнення яких передбачає вимірювання. Такі цілі певним чином народжуються з процесу планування.

Цілі, які можуть бути використані в якості стандартів для контролю мають дві важливі особливості. Вони характеризуються наявністю часових меж, в яких має бути виконана певна робота, та конкретного критерію, відповідно до якого можна оцінити ступінь виконання роботи. Конкретний критерій та визначений проміжок часу є показник результативності. Показники дозволяють співставляти реально виконану роботу та набуті знання із запланованими та дати відповіді на питання: «Що ми повинні зробити, щоб досягти запланованих цілей?» та «Що лишилося незробленим?».

Другий етап процесу контролю полягає у співставленні реально досягнутих результатів з встановленими стандартами. На цьому етапі викладач має визначити, наскільки досягнуті результати відповідають його очікуванням. На цій стадії процедури дається оцінка, яка слугує основою для прийняття відповідного рішення щодо початку дій.

Діяльність, що реалізується на цій стадії контролю, частіше всього є найбільш помітною частиною всієї системи контролю. Ця діяльність полягає у визначенні масштабу відхилення, вимірюванні результатів, передачі інформації та її оцінці.

Вимірювання результатів, що дозволяють встановити наскільки вдалося досягти стандартів, найбільш важкий елемент контролю. Для того щоб бути ефективною, система вимірювання має відповідати тому виду діяльності, який підлягає контролю. Необхідно обрати таку одиницю вимірювання, яку можна перетворити в одиниці вираження стандарту. Важливим є також узгодження швидкості, частоти та точності вимірювань з діяльністю, що підлягає контролю.

Для того, щоб система контролю діяла ефективно, необхідно довести до відома студентів як встановлені стандарти, так і досягнуті результати. Особливої важливості набуває забезпечення ефективного зворотного зв'язку, що діяв би точно та вчасно і дозволяв студенту самостійно виявити прогалини у власних знаннях, коригувати процес пізнання і не давати закріпитися помилковим вмінням та навичкам.

Після визначення оцінки процес контролю переходить на третій етап. Залежно від результативності оцінювання викладач обирає один із шляхів:

- нічого не робити (якщо результати контролю збігаються з стандартами);
- виправити відхилення (зрозуміти причини відхилення та домогтися досягнення або наближення до стандарту);
- переглянути стандарти (стандарти, вимоги яких досягти неможливо роблять неефективними прагнення студентів досягти визначених цілей та зводять нанівець мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності).

Узагальнюючи викладене вище, зазначаємо, що контроль управлінського процесу і передбачає отримання інформації про результати управлінських впливів.

В управлінському циклі системи управління якістю навчального процесу у вищих навчальних закладах контроль посідає останнє місце лише за логічною послідовністю, а не за значенням.

Для процесу контролю необхідними є:

- наявність системи показників;
- можливість будь-якої системи пізнавати реальність та спів ставляти її з системою визначення критеріїв;
- вироблення корекційних заходів.

Детальніше зупинимося на управлінні навчально-творчою діяльністю студентів, яке сприяє якісній підготовці фахівців.

Одним з пріоритетних завдань проблеми удосконалення змісту вищої освіти на етапі адаптації України до Болонського процесу є запровадження моделі управління навчально-творчою діяльністю студентів, яка має бути реалізована відповідно до сучасних принципів педагогіки з урахуванням наступних функцій управління:

- планування стратегії освітньої діяльності;
- організації кредитно-модульної технології;
- мотивації регулярної активної навчально-дослідної роботи студентів;
- впровадження дієвої системи зворотного зв'язку ;
- моніторингу якості навчання тощо.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку ринкової економіки, система підготовки сучасних кадрів вищого гатунку повинна базуватися на замовленні суспільства у фахівця, здатних володіти професійними знаннями та вміннями, що відповідають інтенсифікації виробництва та передовим досягненням світової науки і техніки.

Особливо актуально постає питання підготовки менеджерських кадрів економічного профілю, які повинні вміти в умовах невизначеності та ризику приймати творчі управлінські рішення з високим рівнем компетентності, брати на себе роль

лідера, вести за собою інших. У сучасних умовах реформування економіки виробництву потрібні якісно нові кадри, здатні бути не просто керівниками і технологами, але й підприємцями, які володіють виробничим менеджментом, здібними глибоко аналізувати і прогнозувати господарську діяльність, які безперервно працюють над поновленнями своїх знань і умінь [8].

Крім того, згідно з сучасними соціальними замовленнями підготовка фахівців економічного профілю вищої кваліфікації повинна ґрунтуватися на методологічній основі їх майбутньої професійної діяльності. Сучасний фахівець вищої економічної освіти повинен мати не тільки належну професійну підготовку, але й вміти навчати інших розробляти основи управління освітнім процесом в системі підготовки і перепідготовки кадрів.

Володіти вищезазначеними навичками та досвідом творчої діяльності можливо лише за умов створення відповідної системи підготовки фахівців - професіоналів, яка б базувалася на концепції якості. Під час розробки програм якості у вищому навчальному закладі маємо на увазі, що інтегральна якість фахівця з перспективними властивостями визначатиметься такими чинниками: якістю управління системою освіти і професійної підготовки; ефективністю політики зарахування абітурієнтів; ефективністю дидактичної концепції вищої освіти; якістю дидактичного забезпечення навчального процесу; якістю науково-педагогічного персоналу; ефективністю політики забезпечення якості оцінювання навчальних досягнень студентів; сумісністю змісту та структури освітньої програми відносно відповідних характеристик студентів (інтелектуальному розвитку, професійно важливим якостям тощо); відповідністю реального навчального навантаження студента вимогам законодавства.

Враховуючи вищезазначені особливості і вимоги розвитку системи підготовки кадрів, за сучасних умов необхідно розробити модель підготовки спеціалістів на основі управлінських концепцій. Цей напрям пов'язаний з проблемою управління навчально-творчою діяльністю студентів, яка може вирішуватися тільки на основі системного підходу. Останнє положення є найбільш актуальною проблемою розвитку вищої національної освіти. Як зазначає З. А. Решетова: «У другій половині ХХ століття ідеї управління системами проникають у всі сфери науково-практичних розробок. Не залишилися осторонь і педагогіка. Для неї настав період активних пошуків таких дидактичних підходів і засобів, які могли надати гарантоване досягнення цілей навчання» [8].

Проблема управління навчально-творчою діяльністю (НТД) може вирішуватися дійсно тільки на основі системного підходу - охоплювати всі елементи педагогічної системи:

- 1) колектив викладачів;
- 2) колектив студентів;
- 3) цілі навчання, що задаються у вигляді моделей результатів навчально-творчої діяльності;
- 4) зміст освіти, орієнтований на розвиток творчої спрямованості;
- 5) принципи навчання, які набувають розвитку у зв'язку з ускладненням об'єкту управління;
- 6) форми, методи і засоби навчання, адекватні рівням засвоєння навчально-творчої діяльності;
- 7) дидактичні процеси, які покликані органічно зв'язувати всі вищезазначені елементи з метою формування творчих здібностей фахівців [6].

Відповідно до системного підходу, модель управління навчально-творчою діяльністю студентів повинна базуватися на сучасних дидактичних принципах Болонського процесу, об'єднувати інноваційні педагогічні технології та реалізувати

загальні та специфічні функції менеджменту: планування, організація, мотивація, контроль, корегування.

Дидактичною оболонкою цієї системи, на наш погляд, повинна бути модульно-рейтингова технологія - це комбінована система умов організації навчально-творчої діяльності студентів, серед яких виділяються:

- структурований поділ навчального матеріалу на окремі тематичні блоки(модулі);
- технологічна послідовність вивчення дисципліни,
- система дидактичного забезпечення навчання;
- мотиваційні умови навчально-творчої діяльності студентів.

Вона обов'язково повинна включати підсистему адаптивного програмованого управління (самоуправління), елементом якої є модуль.

Модель управління НТД, на нашу думку, включатиме такі елементи: цілі навчання; суб'єкт управління; об'єкт управління; дидактичні процеси; результати освіти (рис.1).

Рис. 1 - Модель управління навчально-творчою діяльністю

Методологічною основою реалізації моделі повинен стати гуманістичний підхід. Для цього потрібно забезпечити високий рівень децентралізації управлінського впливу, створити таку структуру дидактичного процесу, за якої студенти матимуть можливість самі надавати ідеї щодо удосконалення змісту освіти; за власною ініціативою, самостійно або разом з викладачем творчо виконувати завдання фахової підготовки. Педагогічний вплив суб'єкта (керуючої системи) забезпечується виконанням загальних та спеціальних функцій управління, які повинні реалізовуватися не тільки викладачами і студентами, але й інформаційними змістовими модулями з відповідним банком інформації та методичним забезпеченням.

Об'єкт (керована система) виступає у ролі процесора, який відчуває цей вплив у якості відповідних видів діяльності викладачів і студентів, які направлені на створення і ефективно функціонування підсистем планування, організації навчального процесу, мотивації та контролю.

Керована система ставить за мету перетворити наявний потенціал студента(здібності, мотиви, потреби, індивідуальні задатки, характер, темперамент, рівень підготовленості тощо) у якісний результат - забезпечити необхідну кваліфікацію з визначеним фаховим рівнем знань, умінь та навичок. Корегування управлінського впливу здійснюється дидактичними процесами (педагогічні технології, методи активізації навчального процесу), які впливають на керовану систему, так і на систему, якою керують. Це знаходить своє відображення у конкретних формах організації навчання і контролю [9].

Високий рівень управління навчально-творчою діяльністю здійснюється модульно-рейтинговою програмою вивчення дисципліни, у якій представлено стратегію

і тактику отримання студентом відповідного рівня знань, умінь, навичок та досвіду творчої діяльності. Важливо зазначити, що відповідно до рівнів сформованості творчого досвіду у цій програмі представлено різноманітні індивідуальні форми навчально-творчої діяльності студента в системі реалізації функцій управління.

Функція планування. Студент самостійно планує індивідуальну стратегію навчання відповідно до модульного банку інформації. На установчій лекції студент отримує модульно-рейтингову програму, де вказуються вагомий коефіцієнти окремих модулів, критерії оцінки, рівні рейтингу, що відповідають конкретним балам і оцінкам. Тобто модульна програма поєднує в собі банк інформації і методичні рекомендації її самостійного, індивідуально-орієнтованого засвоєння. Важливо зазначити, що планування навчально-творчої діяльності здійснюється студентом індивідуально.

Організація навчально-творчої діяльності передбачає перш за все побудову системи функціонального забезпечення делегування дидактичних функцій: інформаційно-ілюструючої, тренажерної, мотиваційної, контролюючої. Педагогу належать такі функції, як: корегування навчальною діяльністю, консультативна, координуюча, комунікативна та виховна. Студенти виконують крім навчально-комунікативних функцій - функції планування і організації особистої стратегії навчання, забезпечення досягнення цілей.

Функція мотивації - забезпечується рейтингом, у якому можна врахувати будь-яку форму діяльності студента (якість аудиторної і самостійної роботи, рівень мислення, інтелектуальний потенціал тощо). Зміст цієї діяльності полягає у побудові мотиваційної системи за високим рівнем індивідуалізації, застосування інноваційних методів навчання і контролю знань, а також в одержанні студентами «заробітної плати» у вигляді балів рейтингу. Суть цього процесу полягає в тому, що кожен елемент навчально-творчої діяльності (практична робота, семінарське заняття, виконання самостійних вправ, написання реферату, участь у наукових конференціях, складання тестів, кросвордів та ін.) має свою «вартість», яка враховується і оцінюється відповідною кількістю балів рейтингу.

Функція контролю. Відповідно до сучасної концепції якості освіти, рівень засвоєння знань визначається спеціально розробленими тестовими завданнями, що мають різні рівні складності. Відповідно до кожного рівня змінюється вагомий коефіцієнт тестового завдання, що проявляється у мотивації студента вийти на вищий рівень засвоєння одержати вищу «платню» за це у вигляді балів рейтингу. Для переведення балів рейтингу у традиційну чотирибальну шкалу оцінок або (шкалу ЕСТВ) можна запропонувати модель, використовуючи яку студент має можливість самостійно визначити стан своєї успішності на будь-якому етапі процесу одержання знань. Принципову модель рейтингової оцінки навчально-творчої діяльності студентів можна подати формулою (1):

$$PO = Mo + Bar + Бер + Бнтд, \quad (1)$$

де PO - рейтингова оцінка навчально-творчої діяльності за окремим модулем;

Mo - вагомий коефіцієнт модуля (враховує зміст та обсяг модуля, значущість навчального матеріалу в системі фахової підготовки спеціаліста);

Bar - бали рейтингу аудиторної роботи за програмним навчальним матеріалом;

Бнтд - бали рейтингу, якими оцінюються індивідуальні види навчально-творчої діяльності (участь у роботі наукових конференцій, олімпіадах, захист творчих проєктів).

За модульно-рейтинговою технологією бали рейтингу відповідно до кожного окремого виду діяльності студента визначаються трудомісткістю щодо виконання ним завдання з певним рівнем якості. За одиницю виміру трудомісткості пропонується

приймати академічну годину, а за базову оцінку одиниці трудомісткості - п'ятибальну рейтингову оцінку.

Якщо задати певний рівень складності завдання та необхідний час на його виконання, можна розрахувати рейтингову оцінку кожного елемента НТД (реферату, тесту, кросворду, наукової роботи тощо), за формулою (2):

$$PO = BT \times BO, \quad (2)$$

де PO - рейтингова оцінка певного елемента НТД;

BT - базова трудомісткість певного елемента НТД;

BO - базова оцінка одиниці трудомісткості.

Наприклад, для того, щоб визначити рейтингову оцінку реферату, необхідно його базову трудомісткість (5-6 годин) помножити на базову оцінку одиниці трудомісткості (5 балів), що дорівнюватиме 25-30 балів.

Для самооцінки знань на кожному етапі вивчення дисципліни студенти мають можливість планувати свою індивідуальну стратегію навчання залежно від попереднього рівня знань, можливостей щодо темпу засвоєння матеріалу, індивідуальних цілей навчання тощо. У табл.1 наведено приклад плану індивідуальної стратегії самонавчання студентів для дисципліни «Управління фінансовою санацією».

Таблиця 1 - Приклад плану індивідуальної стратегії навчально-творчої діяльності студентів з дисципліни «Управління фінансовою санацією»

Навчальний модуль1			Навчальний модуль2			Індивідуально-творча робота	Залік.-контр-на робота	Всього балів
Ауд-на робота	Сам-на робота	Тестування	Ауд-на робота	Сам-на робота	Тестування			
9-10	9-10	4-5	13-15	13-15	4-5	25-30	8-10	85-100
7-8	7-8	3-4	12	12	3-4	20-25	7-8	70-84
6-7	6-7	3-4	10-12	10-12	3-4	15	6-7	55-69
5	5	3	8	8	3	13	5	50

Таким чином, в якості дидактичної моделі управління навчально-творчою діяльністю студентів доцільно запровадження педагогічної технології модульно-рейтингового навчання, яка дозволяє студентській аудиторії більш активно і самостійно оволодівати певною сумою знань і умінь, стимулює пізнавальну діяльність, створює об'єктивні умови для розкриття творчих компонентів діяльності особистості, що безумовно позначиться на загальній ефективності фахівців у майбутньому.

Впровадження моделі управління навчально-творчою діяльністю повинно позитивно змінити стосунки між викладачем і студентом, створити умови для особистісно-індивідуального творчого зростання майбутніх фахівців.

Список літератури

1. Бурега В.В. Болонский процес - реальность жизни Дон ГУУ // Меркурий. - 2006 - №5. - С. 60.
2. Лузик З.В. Разработка и внедрение критериально-ориентированных тестов по учебным дисциплинам, формирующим общенаучную подготовку в вузе. - К., 2004. - 270с.
3. Лозинський О.Ю. Концептуальні засади кредитно-модульної системи організації навчального процесу та особливості формування програми підготовки фахівців // Аудиторія. - 2003. - 4.37 - С.7-9.
4. Левківський К.М., Сухарніков Ю.В. Завдання щодо забезпечення якості вищої освіти України в контексті Болонського процесу // Вища школа, №5-6,2004. С. 88-106.
5. Нагаєв В.М. Оцінювання навчальної діяльності студентів за модульно-рейтинговою технологією навчання // Педагогіка і психологія АПН України. - 2000. - №3. - С. 84-88.
6. Нагаєв В.М. Управління навчально-творчою діяльністю студентів: модульно-рейтинговий підхід // Збірник наукових праць «Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка» - Вип. 46. - Кіровоград: РВУКДПУ, 2002. - С. 35-40.

7. Русакова Л.П. Пути повышения эффективности контроля учебно-познавательной деятельностью студентов: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.01 Киевский гос. университет им. Т. Шевченко. - К., 1989. -16 с.
8. Решетова З А. Процесе усвоения как деятельность // Сборник избранных трудов Международной конференции «Современные проблемы дидактики высшей школы»: Донецк ДонГУ, 1997. - С. 3-12.
9. Свистун В.І. Використання різних форм тестових завдань при викладанні економічних дисциплін. - Запоріжжя: Поліграф, 1999. - 60 с.
10. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навч. посіб. - К.: Вид-во Європейського університету, 2004. - 127 с.
11. Тальгоша Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. - М.: Изд-во МГУ, 1984.-343 с
12. Хриков Є.М. Особливості управління сучасними вищими навчальними закладами // Тенденції розвитку технологій педагогічного менеджменту у вищій школі. - Луганськ: Вид-во Східноукраїнського нац. університету ім. Володимира Даля. - 2003. - С. 15-18.

Т. Котенко

Управление качеством подготовки специалистов как средство контроля

В статье раскрываются основные этапы процедуры контроля подготовки специалистов. Каждый этап имеет свои цели, качественное выполнение процедуры позволит достигнуть необходимых результатов. Одним с приоритетных заданий проблемы усовершенствования содержания высшей школы на этапе адаптации Украины к Болонскому процессу есть внедрение модели управления учебно-творческой деятельностью студентов, которая должна быть реализована соответственно современным принципам педагогики.

Т. Котенко

Quality of preparation of specialists management as control

The basic stages of procedure of control of preparation of specialists open up in the article. Every stage has goals, high-quality implementation of procedure will allow to attain necessary results. One from foreground jobs of problem of improvement of maintenance of higher school on the stage of adaptation of Ukraine to the Bolonsky process there is introduction of case frame to educational-creative by activity of students, which must be realized according to modern principles of pedagogics.

Одержано 24.12.2009